

Architectuur

ACHTERGROND THE NEXT GENERATION

Er staat een nieuwe generatie architecten op. Een die wars is van de uiterlijke en grootschalige pretenties van voorgangers als Koolhaas en Van Berkel. Wie zijn het en waar zouden we ze van kunnen kennen?

Door Kirsten Hannema

Op de Rem

De alternatievelingen van de Nederlandse architectuur werden ze tot vijf jaar geleden nog wat meewarig genoemd. De architecten van DUS, die tijdelijke paviljoens in het straatbeeld lieten opdalen, gemaakt van paraply's of boodschappen tassen. Iemand als Ronald Rietveld, die bedacht hoe hij het niet al te fraaie IJmuider kon veranderen in een utopisch duinlandschap met warmwaterbad en een vogelnatuurgebied. Of Marco Vermeulen, met zijn plan voor een 'groen' bedrijventerrein, gebaseerd op een klavertje vier.

Het was ook wel even wat anders dan waarmee Nederland voorheen furor maakte: de iconische gebouwen van MVRDV of de radicale concepten van Rem Koolhaas die in de jaren negentig Nederland tot het mekka van de architectuur maakten.

Maar tegenwoordig komt zelfs de buitenlandse pers in Amsterdam-Noord kijken hoe datzelfde bureau DUS een project van de grond krijgt waarvan niemand geloofde dat het ooit gebouwd kon worden: het eerste 3D-geprinte grachtenpand. Ronald Rietveld ontving vorige week een prestigieuze Britse prijs voor een project met een betonnen bunker uit de Hollandse Waterlinie. En Marco Vermeulen wordt tot de absolute voorhoede gerekend vanwege zijn eerste *biobased* gevels, muren opgetrokken uit hennep en bewerkte suikerbiet.

Een nieuwe generatie Nederlandse ontwerpers is opgestaan. Ze zijn van een ander slag en opereren ook op een andere wijze dan hun voorgangers. Al voordat de bank Lehman Brothers in 2008 omviel en de internationale crisis begon, heerste het gevoel dat er in de Nederlandse architectuur iets moest veranderen. De spektakelgebouwen van de generatie SuperDutch (Koolhaas en consorten) begonnen hun glans te verliezen. Bij hun fotogenieke ontwerpen, veelvuldig afgedrukt in internationale architectuurglossy's, werden voorzichtig vraagtekens geplaatst: hoe fijn is het voor bewoners eigenlijk om in een concept te wonen? In een appartement dat over vijf verdiepingen

Artist's impression van grachtenpand van DUS architecten, dat geheel wordt opgetrokken uit door een 3D-printer geproduceerde bestanddelen.

Illustratie DUS Architects

Architectuur 2.0

Al voor de crisis werd nagedacht over nieuwe wegen in de architectuur. Het Nederlands Architectuurinstituut (NAi) organiseerde in 2007 het symposium Architectuur 2.0, waar Nederlands beroemdste architecten (Rem Koolhaas, Ben van Berkel, Francine Houben, Jan Willem Neutelings, Erick van Egeraat, Wiel Arets) hun visie op de toekomst gaven. De ontvreemding van toen goud voor de beperkte rol van de architect in bouwprojecten. Neutelings betoogde dat architecten minder de whizzkid, wetenschapper en journalist moeten uithangen en weer 'gewoon' goede gebouwen moeten maken.

Architectuur als oplossing

De afgelopen jaren waren er verschillende tentoonstellingen en publicaties over 'nieuwe architectuur'. Het NAi lanceerde in 2009 het programma Architectuur als Noodzaak, dat het vak uit het slop wilde trekken door architectuur in te zetten bij de oplossing van grote maatschappelijke vraagstukken. In 2011 schreef Powerhouse Company en architectuurcriticus het boekje *Shifts*, over de grote veranderingen die de crisis in het vak heeft teweeggebracht. Dit voorjaar verscheen *Reactivate! Vernieuwers van de Nederlandse architectuur*, over een nieuwe generatie architecten (door Indira van 't Klooster). Tot slot is er *The Sustainist Design Guide* van Michiel Schwarz en Diana Krabbendam, die in een ecologische en sociale beweging 'het nieuwe modernisme' zien.

→ Vervolg van pagina V3

het duurzame kunststof ontwikkelen, dat bestand is tegen regen en warmte. Er wordt gekeken hoe de afzonderlijke kamers aan elkaar gekoppeld worden. En de gemeente moet zich buigen over de vraag of dit nu 'vastgoed' is of 'tijdelijk goed' - en wat dat betekent voor de toekomst.

RAAAF (sinds 2006): Bunker 599 (RAAAF i.s.m. Atelier Lyon)

Iedere architect die wel eens een monument heeft verbouwd, weet: daar blijf je in principe van af. Maar wat deed Ronald Rietveld? Hij pakte de betonzaa en rauste dwars door een bunker heen - een gemeentelijk monument, onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Als je over de A2 rijt en tussen afslag 12 en 13 een blik naar buiten werpt, zie je hem liggen: een poëtisch beeld. Rietveld ten voeten uit: een onorthodoxe architect, die dwars door bestaande conventies heen denkt. Met zijn bureau RAAAF, dat hij in 2006 oprichtte met zijn broer, filosoof Erik Rietveld, houdt hij zich vooral bezig met de bestaande omgeving. Hij hekelt het UNESCO-beleid dat veranderingen aan monumenten als heiligschennis ziet. Met Bunker 599 bewees hij dat het anders kan. Door te doen wat 'verboden' was, wist hij het gemeentelijk monument te promoveren tot rijksmonument; inmiddels is het zelfs genomineerd als UNESCO werelderfgoed. Tegelijkertijd opende hij het fenomeen bunker voor het publiek. Zevenhonderd soortgelijke bouwsels in Nederland hebben dezelfde potentie, maar zijn nagenoeg allemaal ongebruikt.

Ronald Rietvelds Bunker 599 voor RAAAF. Foto RAAAF

Een Hermit House van The Cloud Collective.

Zecc architecten (sinds 2003): Baksteenhuis, Groenekan

Zoals je eten hebt dat je wilt proeven zodra je het ziet, zo zijn er gebouwen die je meteen wilt aanraken. Het Baksteenhuis dat Zecc architecten in het dorp Groenekan bouwde, is zo'n gebouw. Als je met je hand over de bakstenen strijkt, voel je de ruwe textuur. Als je ze langer bekijkt, ontdek je allerlei oranje en grijze nuances in de klei. Het hele huis is uit die stenen opgetrokken: schoorstenen, terrastegels, lekdorpels onder de ramen, zelfs het dak - stuk voor stuk met de hand vervaardigd.

The Cloud Collective (sinds 2008): Hermit Houses

Bij The Cloud Collective kun je niet binnen om achter een rij bureaus met computerschermen ontwerpers en stagiairs te zien zitten. Het is een netwerk van twaalf mensen, verspreid over Nederland, België en Frankrijk: architecten en stedenbouwers, een landschapsarchitect, een grafisch ontwerper, een meubelontwerper. Als er een opdracht binnenkomt of iemand zelf een idee heeft voor een nieuwe project, kijken ze welke combinatie mensen het beste ontwerpteam oplevert. Een vast kantoor hebben ze niet; communiceren doen ze vooral via 'the cloud'.

Studio Marco Vermeulen (sinds 2009): Gasontvangstation, Dinteloord

Tussen de eindeloze vlakke van kassen, silo's en suikerbietvelden van het Brabantse bedrijventerrein Nieuw Prinsenland, werd je ineens verrast door een gebouw dat uit een kinderboek gevallen lijkt. Het oogt als een bonk Willy Wonkacocolade, met glanzend

Baksteenhuis Groenekan door Zecc architecten. Foto Zecc

Gasontvangstation Dinteloord van Marco Vermeulen. Foto Ronald Tilleman

der Net. Het basisontwerp kun je als toekomstig gebruiker zelf uitwerken; je kunt het in de lengte, breedte en hoogte uitrekken, bepalen met welk materiaal het wordt afgewerkt en of je er al dan niet zonnepanelen op legt. De constructie heeft de vorm van een harmonica, waardoor het gebouw zelf dragend is. Zodoende heb je geen fundering nodig, wat het huisje betaalbaar houdt.

Met hun Hermit Houses willen Veneman en Van der Net design op maat bereikbaar maken voor iedereen. Om het ontwerp verder te ontwikkelen hebben ze crowdfunding opgezet om een zelfvoorzienend huisje in de Overijsselse natuur te bouwen. Investeren kan vanaf 50 euro (doe-het-zelfadvies), voor 150 euro koop je een overnachting voor twee personen, voor 17.500 euro is het huisje uiteindelijk van jou.

Met hun Hermit Houses willen Veneman en Van der Net design op maat bereikbaar maken voor iedereen. Om het ontwerp verder te ontwikkelen hebben ze crowdfunding opgezet om een zelfvoorzienend huisje in de Overijsselse natuur te bouwen. Investeren kan vanaf 50 euro (doe-het-zelfadvies), voor 150 euro koop je een overnachting voor twee personen, voor 17.500 euro is het huisje uiteindelijk van jou.

Studio Marco Vermeulen (sinds 2009): Gasontvangstation, Dinteloord

Tussen de eindeloze vlakke van kassen, silo's en suikerbietvelden van het Brabantse bedrijventerrein Nieuw Prinsenland, werd je ineens verrast door een gebouw dat uit een kinderboek gevallen lijkt. Het oogt als een bonk Willy Wonkacocolade, met glanzend bruine gevels, waarin letters staan gedrukt: C, H, N. Je zou er zo een hap uit nemen.

Dat de architectonische uitkomst niet altijd even sexy is - het zij zo; als de ingreep maar effectief is

tuurwereld verkeerde in verwarring. Uit de as van die crisis verrees De Nieuwe Architect. Een ontwerper die zijn neus er niet voor ophaalt te werken met Markplaatsmaterialen, legeringen of ordinaire multiplexplaten. Die bouwsels creëren van veelal bescheiden omvang. En die niet schroomt het een en ander zelf in elkaar te timmeren. Superhumble doopte architectuurcriticus Hans Ibelings deze nieuwe architectensoort, daarmee de tegenstelling onderstreepend met het hoogglanskarakter van haar SuperDutch-voorgangers.

Wat hebben die Superhumble-ontwerpers gemeen? Die vraag blijkt lastig te beantwoorden. Waar RAAAF zich vooral bezighoudt met hergebruik van leegstaande bouwwerken, tracht een bureau als DUS met zijn zelfgebouwde 3D-printer architectuur persoonlijk te maken - ook voor mensen met een kleinere beurs. De ontwerpers van Zecc zetten zich er op hun beurt voor in ambachtelijke bouwmethoden nieuw leven in te blazen.

Gemeenschappelijke esthetiek heeft Superhumble - anders dan Super-

Dutch - al helemaal niet. Dat komt niet alleen doordat stijl er voor deze generatie veel minder toe doet. Het komt ook doordat er voor hen simpelweg veel minder te bouwen is. En ook omdat een nieuw gebouw volgens deze nieuwe architecten niet per se altijd de beste oplossing is: soms is het beter een bestaand gebouw aan te passen, soms volstaat het om (delen van) bestaande gebouwen weg te halen, dan weer bestaat hun werk uit het samenbrengen van partijen, het organiseren van een tentoonstelling of het bedenken van een ruimtelijke strategie.

Toch is er wel degelijk iets wat deze nieuwe architecten bindt. Allemaal bekomen ze zich om een duurzame toekomst. Niet alleen in de zin van energiezuinig en milieuvriendelijk bouwen - de onlangs opgeleverde Rotterdams van Rem Koolhaas heeft ook energielabel A. Maar hun betrokkenheid bij duurzaamheid stoelt ook op een sociaal ideaal. Waar SuperDutch zich vooral bezighield met het formuleren van een radicaal nieuw vormtaal - een bejaardentehuis waar nieuwe appartementen aan de buiten-

gevel werden 'gehangen' (WoZoCo's van MVRDV) of het knaloranje veelkantige Agoratheater (UN Studio) dat als een ufo Lelystad lijkt te zijn binnengezeld - daar betekent Superhumble een architectonische ingreep ook een kans om een sociaal vraagstuk op te lossen. De gele loopbrug van bureau ZUS bijvoorbeeld, die als een catwalk door Rotterdam slingert, betreft de achterstandsbuurt Hofbogen letterlijk bij het drukke centrum en haalt zo een verloerd stukje stad uit zijn sociale isolement.

Design op maat betaalbaar maken voor iedereen dus, architectuur inzetten om mensen te verbinden of architectonische oplossingen verzinnen om in hun ambitie (stukjes van) de wereld te verbeteren zijn de Superhumble architecten allerminst bescheiden. De vraag is: wat kan architectuur voor de maatschappij betekenen? Het antwoord zal de komende jaren langzaam zichtbaar worden - architectuur is nu eenmaal een vraag vak. Maar alleen al het feit dat de draag weer op tafel ligt, is reden voor optimisme.

Superhumble wordt de nieuwe generatie architecten genoemd, maar haar ambities zijn allerminst bescheiden

→ Lees verder op pagina V4

ADVERTENTIE

De nieuwe dvd-box van Herman Finkers 9 dvd's

HERMAN FINKERS

www.hermanfinkers.nl